

Grondrechten Amsterdamse jongeren: zelfbeschikking en ruimte

Als bestuurder van een stadsdeel zit je in verhouding tot de provincie of de gemeenteraad het dichtste bij de bewoners van de grote stad. Ook op dit bestuurlijke niveau merk je dat bewoners grondrechten ervaren en ze proberen te verdedigen. Een impressie uit Amsterdam-West van D66-deelraadsleden Shanta Singh (de Baarsjes) en Ronald Mauer (Osdorp).

Door Shanta Singh en Ronald Mauer

Amsterdam West kent een grote diversiteit aan bewoners. Het gaat niet alleen om etnische diversiteit, maar bijvoorbeeld ook om diversiteit tussen generaties en in welvaart en sociale positie. Amsterdam-West valt uiteen in een deel binnen de Amsterdamse ringweg, grotendeels voor 1945 gebouwd, en een deel buiten de ringweg dat na 1945 is gebouwd.

Krachtige mensen en krachtige buurten

Vanaf de jaren '80 ging het een lange tijd niet zo goed in Amsterdam-West. Ook nu vallen enkele wijken van de stadsdelen in West onder de Wijkaanpak van minister Vogelaar. De wijkaanpak richt zich op 'Krachtige mensen' en 'Krachtige Buurten'. 'Krachtige mensen' ontstaat uit twee thema's: 'Leren en opgroeien' en 'Integratie en participatie'.

In Amsterdam-West wonen veel jongeren, veelal van allochtone afkomst. Deze jongeren laten nogal eens van zich horen. Op het August Allebéplein en het Mercatorplein hebben zich wel eens problemen met jongeren voorgedaan; er zijn groepen die overlast geven, sommige zijn zelfs crimineel. Maar jongeren nemen ook tal van initiatieven.

In dit artikel onderzoeken wij welke grondrechten in het geding kunnen zijn als het gaat om jongeren in een woonwijk in Amsterdam-West. Het is een normatieve insteek die ook belangrijk is bij het creëren van Vogelaars 'Prachtwijken'.

Claim op de ruimte

Amsterdam-West is binnen de ring zeer dicht bebouwd. Jongeren die bij elkaar komen op pleinen en plantsoentjes kunnen al snel overlast veroorzaken. Buiten de Ring kenmerkt Amsterdam-West zich door grote uitgestrektheid, waardoor er weinig toezicht op jongeren is. In beide situaties kun je zeggen dat jongeren een claim leggen op de stedelijke ruimte. Die claim van jongeren op de ruimte ervaren andere bewoners vaak als bedreiging. Het fenomeen 'hangjongeren' is voor sommige mensen een reden om te verhuizen. Wij proberen hier op een andere manier naar dit probleem te kijken. In hoeverre kan de publieke ruimte worden geclaimd door een groep mensen? Wij introduceren hiervoor een figuurlijk grondrecht op 'ruimte'.

'Recht op ruimte' wordt niet als zodanig in de grondwet of in verdragen gedefinieerd. Toch vinden wij het de moeite waard om dit grondrecht in de stedelijke context te introduceren. Het betreft dan een recht in figuurlijke zin, af te leiden uit grondrechten als persoonlijke vrijheid, bewegingsvrijheid, rust en vrije tijd. Het recht op ruimte in figuurlijke zin past bij het achterliggende idee van grondrechten, dat iedereen moet kunnen zijn zoals hij of zij zelf wil.

Ontwikkeling en ruimte

Het recht van kinderen op ontwikkeling is in verschillende verdragen vastgelegd.¹ Het grondrecht om je te ontwikkelen slaat niet alleen op een formele omgeving, zoals school of werk, maar ook op ontwikkeling in de informele omgeving, bijvoorbeeld na schooltijd op het gebied van cultuur of vrije tijd.² Voor jongeren kan dit in de publieke ruimte zijn. Zij willen elkaar buiten schooltijd in hun vrije tijd opzoeken en niet thuis bij elkaar afspreken. Zij willen zich immers onttrekken aan ouderlijk of ander gezag. Dit is een fenomeen dat zich steeds weer herhaalt, en waarschijnlijk nog het meeste in een stedelijke omgeving.

Ontmoetingen van jongeren leveren steeds weer andere subculturen op. Soms georganiseerd rond muziek, soms etnisch of politiek. Jongeren creëren nieuwe dingen zoals een popcultuur en streetdance. Het grondrecht op ontwikkeling betekent dat deze subculturen gerespecteerd moeten worden. Het recht op zelfbeschikking impliceert immers dat jongeren zelf mogen beschikken over hun leven en hun vrije tijd. Omdat jongeren bij voorkeur in de openbare ruimte samenkomen, heeft dat impact op de publieke ruimte. Jongeren hebben een eigen manier om gebruik te maken van de openbare ruimte (hangen, skaten, kraken). Het gebruik dat jongeren maken van de publieke ruimte botst soms met behoeften van andere gebruikers van de openbare ruimte.

Schaarste aan ruimte

Als 'recht op ruimte' een grondrecht is, moet het ook voor iedereen beschikbaar zijn. In een stedelijke omgeving kan dit problemen veroorzaken. Dichte bebouwing zorgt voor een schaarste aan ruimte. Vaak is beschikbare ruimte in gebouwen al verdeeld en is het moeilijk voor nieuwe groepen om aanspraak te maken op ruimte. Het gebruik van openbare ruimte door een groep kan het gebruik van ruimte door een andere groep belemmeren. Idealiter is dit niet de bedoeling, maar de praktijk laat het tegenovergestelde zien. Waar jongeren een claim leggen op de openbare ruimte, voelen buurtbewoners zich vaak niet meer prettig in diezelfde openbare ruimte. Jongeren geven vaak aan behoefte te hebben aan een specifieke ruimte. Maar daar kan niet altijd in worden voorzien.

Ruimtegebruik van jongeren van de stedelijke ruimte moet vanzelfsprekend niet botsen met het gebruik dat andere bewoners binnen de stedelijke omgeving ervan willen maken. Daar wringt het nu juist in de stedelijke omgeving. Bewoners voelen zich bedreigd door de jongeren. Vooral ouderen ervaren dit. Een uitvloeisel van 'recht op ruimte' is dat jongeren respect moeten tonen voor hun omgeving. Ook anderen moeten zich veilig kunnen voelen in de publieke ruimte.

Maar de omgeving moet jongeren ook accepteren. En daar ontbreekt het vaak aan. Klagen over jongeren is van alle tijden, maar levert in stedelijke omgevingen weinig op. Beter is het om jongeren ook hun rechten te gunnen op de openbare ruimte.

Creatieve oplossingen

In 2007 veroorzaakten jongeren in de Chassébuurt in De Baarsjes (West binnen de ring) veel overlast. Ze hingen op straat, maar scholden ook mensen uit en vernielden bezittingen. De oorzaak van de overlast lag onder andere in een pasjessysteem voor

¹ Artikel 6, lid 2 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind

² Artikel 31 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind garandeert het recht op ontspanning

toegang tot het jongerenwerk. Voor het samenkomen in het jongerencentrum moest een pasje worden aangevraagd. Veel jongeren weigerden dit en gebruikten uit frustratie voor hun vrijetijdsbesteding de publieke ruimte op een negatieve manier. Een ander probleem was dat de jongeren een hangplek wilden, maar dat het jongerenwerk daar niet meer in voorzag. Er ontstond veel overlast in de buurt die zich specifiek richtte tegen het jongerencentrum, maar uitstraalde over de hele omgeving en tot veel ordeproblemen leidde.

Met steun van bewoners en deskundigen op het gebied van jongerenbeleid werd een stichting opgericht die voor de betreffende jeugd alternatief jongerenwerk – vooral een hangplek - wilde bieden. Bijzonder aan dit initiatief was dat het van de jongeren zelf uitging. Een direct effect was dat de overlast in de buurt afnam. Een ander effect was dat maatschappelijke organisaties de jongeren gingen ondersteunen om een eigen jongerentrefpunt te creëren. Parallel met deze ontwikkelingen pakte de politie enkele jongeren op die van strafbare feiten werden verdacht. De jongeren uit het criminele circuit werden zo gescheiden van de opstandige jongeren.

In West buiten de ring is letterlijk ruimte gemaakt voor een initiatief om het creatieve talent van 'jongeren zonder perspectief' te benutten. In Slotervaart wordt creatief talent van 'hangjongeren' gebruikt in het project ISH-events. Dit is een school waar jongeren onder professionele begeleiding theaterproducties maken die geïnspireerd zijn op de 'straatcultuur'. De producties worden in het buitenland opgevoerd. Een ander initiatief in Osdorp, 'Youth on the move', geeft ook ruimte aan jongeren. Onder deze naam organiseren jongeren voor andere jongeren een festival dat door verschillende wijken trekt.

Eigen initiatief en geen bevoogding

Het bijzondere aan de ontwikkelingen rond de Chasséegroep en aan de projecten in Nieuw-West is het eigen initiatief om op een positieve manier ruimte in te nemen. In plaats van jongerenwerk vanuit de lokale overheid was er meer sprake van opbouwwerk, waarmee de jongeren beter vorm konden geven aan hun plannen. Wat ons betreft impliceert het recht op ruimte binnen de stedelijke context met betrekking tot jongeren ook het grondrecht om niet bevoogd te worden.

Jongeren reageren op het ontkennen van grondrechten, op gebrek aan ruimte en op bevoogding. Reacties kunnen als vanouds zijn: protest (voorbeelden: de provobeweging, kraken) of acties uit frustratie, zoals hangjongeren die overlast geven omdat ze niets anders te doen hebben. Tegenwoordig heb je ook heftiger reacties waarbij jongeren zich terugtrekken uit de publieke ruimte, zoals radicalisering, zelfdestructie, zelfmoord of passiviteit (de hele dag achter de computer). Protest kan een onvermijdelijk maatschappelijk signaal zijn. Maar daarnaast zijn er andere, meer positieve reacties mogelijk zoals politiek activisme, participatie, (contact tussen culturen en generaties) culturele en subculturele uitingen (rap). We gaven hierboven een paar voorbeelden.

Conclusie

In stedelijk gebied vinden spanningen tussen diverse groepen vaak plaats in de openbare ruimte. Jongeren leggen al decennia lang een claim op de publieke ruimte. Wij onderzochten of hierbij grondrechten in het geding zijn. Naar ons idee gaat het in stedelijke gebieden vaak om verschillende claims op de ruimte. Bewoners hebben recht

op een deel van de ruimte. Ook jongeren hebben recht op een deel van de ruimte, niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk. Het recht op ruimte zien wij parallel aan het recht op ontwikkeling en expressie. Bevoogding van jongeren bij het gebruik van de ruimte gaat ons inziens in tegen het figuurlijke 'recht op ruimte'. Gun jongeren tot op zekere hoogte een recht op ruimte in stedelijk gebied. Alleen bestrijden van de overlast zonder jongeren in hun ruimtegebruik te respecteren, zal weinig effect hebben en tast wat ons betreft ook een grondrecht aan.